Poismuutosta pitovoimaan

Kansainvälisten asukkaiden näkökulma

www.hameenlinna.fi

HÄMEENLINNA

Sisällys

1. Johdanto 3

2. Selvityksen tavoite, toteutus ja aineisto 4

2.1 Selvityksen tavoite 4

2.2 Toteutus: kielitietoinen ja kulttuurisensitiivinen lähestymistapa 4

2.3 Tiedonkeruu, käsittely ja tulkinta 5

2.4 Aineiston tulkinnassa huomioitavaa 5

3. Tulokset 6

3.1 Yleiskuva poismuuton ilmiöstä 6

3.2 Työllisyys ja toimeentulo 7

3.3 Kieli, verkostot ja yhteisöön kuuluminen 8

3.4 Palvelut, arjen sujuvuus ja asuminen 9

3.5 Perhe, lapset ja elämänvaihe 9

3.6 Yhteenveto poismuuton työntövoimista ja pitovoiman kehittämiskohteista 10

4. Johtopäätökset ja suositukset 11

4.1 Keskeiset johtopäätökset 11

4.2 Pitovoiman kehittämisen painopisteet 12

4.3 Toimenpidesuositukset 13

5. Lopuksi 14

1. Johdanto

Hämeenlinna haluaa olla kansainvälisesti houkutteleva ja pitovoimainen kaupunki, jossa eri taustoista tulevat ihmiset voivat rakentaa hyvää arkea, työllistyä, opiskella ja kiinnittyä yhteisöön yhdenvertaisesti. Tässä selvityksessä pitovoimalla tarkoitetaan kaupungin kykyä pitää Hämeenlinnaan muuttaneet kansainväliset asukkaat paikkakunnan pysyvinä asukkaina ja aktiivisina yhteisön jäseninä. Pitovoima ei rakennu pelkästään uusien asukkaiden houkuttelemisesta, vaan ennen kaikkea siitä, kuinka hyvin kaupunki onnistuu tukemaan pysyvää asettautumista ja kokemusta siitä, että Hämeenlinnassa voi rakentaa tulevaisuutta.

Selvitys perustuu Hämeenlinnasta poismuuttaneiden kansainvälisten asukkaiden kokemuksiin. Lähtökohtana on, että poismuuton syiden tunnistaminen auttaa ymmärtämään myös kaupungin pitovoimaa. Kun selviää, mitkä tekijät heikentävät jäämisen edellytyksiä, löytyvät samalla ne kehittämiskohteet, joihin vaikuttamalla pysyvyyttä, kiinnittymistä ja kuulumisen tunnetta voidaan vahvistaa. Selvityksen tavoitteena on tuottaa ajankohtaista tietoa kaupungin kansainvälistymisen, palvelujen kehittämisen ja tietoperusteisen päätöksenteon tueksi.

Aineiston perusteella Hämeenlinna näyttäytyy monella tavalla myönteisenä asuinpaikkana. Vastaajat kuvasivat kaupunkia turvalliseksi, rauhalliseksi ja perheystävälliseksi. Luonto, kaupungin inhimillinen mittakaava, kohtuuhintainen asuminen ja erilaiset kohtaamispaikat nousivat esiin vahvuuksina. Nämä vahvuudet eivät kuitenkaan yksin riitä sitouttamaan asukkaita pysyvästi, jos niiden rinnalle ei muodostu uskottavia polkuja työhön, opiskeluun, sosiaalisiin verkostoihin ja yhteisöön kuulumiseen.

Selvityksen keskeinen havainto on, että Hämeenlinna ei näyttäydy aineistossa niinkään torjuvana kaupunkina, vaan kaupunkina, jonka arjen vahvuudet eivät aina muutu pysyväksi kiinnittymiseksi. Pitovoiman kannalta kriittinen vaihe sijoittuu erityisesti ensimmäisiin asumisvuosiin. Hämeenlinna on monelle ensimmäinen kotikunta Suomessa, mutta merkittävä osa muuttaa pois jo suhteellisen lyhyen asumisajan jälkeen. Poismuutto ei ole vain muuttoliikkeen tulos, vaan myös tärkeä viesti siitä, missä vaiheessa ja millaisilla toimilla kaupunki voi vahvistaa asukkaiden kiinnittymistä ja tukea pysyvää asettautumista.

2. Selvityksen tavoite, toteutus ja aineisto

2.1 Selvityksen tavoite

Poismuuttoselvityksen tavoitteena on tuottaa ajantasaista tietoa niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat kansainvälisten asukkaiden päätöksiin muuttaa pois Hämeenlinnasta. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti ne olosuhteet, kokemukset ja rakenteelliset tekijät, jotka heikentävät kiinnittymistä ja lisäävät poismuuton todennäköisyyttä – sekä toisaalta ne tekijät, jotka tukevat kaupungissa pysymistä.

Tavoitteena on tunnistaa kehittämiskohteita, joihin kaupunki ja sen yhteistyöverkostot voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa. Tulosten pohjalta on laadittu suosituksia palvelujen kehittämiseksi, yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ja palvelujen saavutettavuuden parantamiseksi kansainvälisille asukkaille.

Raportti toimii myös tietoperusteisen kehittämisen ja päätöksenteon tukena. Tulokset tarjoavat suuntaviivoja erityisesti kansainvälisten asukkaiden palveluiden, työllisyys- ja koulutusverkostojen sekä asumiseen ja vapaa-aikaan liittyvien palvelujen suunnitteluun.

2.2 Toteutus: kielitietoinen ja kulttuurisensitiivinen lähestymistapa

Tiedonkeruu toteutettiin kielitietoisesti ja kulttuurisensitiivisesti. Osallistujilla oli mahdollisuus osallistua haastatteluun omalla äidinkielellään tai sillä kielellä, jota he hallitsivat parhaiten.

Haastattelijoina toimivat Hämeenlinnan kaupungin kansainvälisten asukkaiden palveluiden monikieliset työntekijät. Tämä oli toteutuksen kannalta merkittävä vahvuus.

Työntekijöillä oli osallistujien kanssa yhteinen kieli ja usein myös sellaista kulttuurista ymmärrystä, joka helpotti vuorovaikutusta, lisäsi luottamusta ja madalsi osallistumisen kynnystä. Haastateltavat pystyivät kuvaamaan kokemuksiaan tarkemmin ja omista lähtökohdistaan käsin.

Monikielisten työntekijöiden käyttö vahvisti myös aineiston laatua. Kun haastattelut voitiin toteuttaa suoraan osallistujan omalla kielellä, väärinymmärryksen riski pieneni ja vastaukset olivat usein syvempiä ja vivahteikkaampia. Tämä on erityisen tärkeää, kun tarkastellaan osallisuuden, kuulumisen, pitovoiman ja poismuuton syiden kaltaisia kokemuksellisia ilmiöitä.

Toteutuksessa hyödynnettiin myös työntekijöiden monikielisiä verkostoja. Otanta perustui lumipallo-otantaan, jonka avulla tavoitettiin erilaisissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä – opiskelijoita, perheellisiä, työssä käyviä ja työnhakijoita. Verkostojen kautta oli mahdollista tavoittaa myös sellaisia henkilöitä, joita tavanomaisilla tiedonkeruutavoilla olisi ollut vaikea saada mukaan.

Selvitystiimi koostui kymmenestä haastattelijasta. Haastatteluissa käytettyjä kieliä olivat arabia, dari, englanti, farsi, kurdi-sorani, sinhala, somali, tagalogi, turkki, ukraina, venäjä, puola, vietnami ja ranska. Haastatteluihin osallistui yhteensä 42 henkilöä, jotka edustivat erilaisia etnisiä ja kielellisiä taustoja, eri ikäryhmiä, sukupuolia ja elämäntilanteita. Aineiston henkilöt olivat asuneet Hämeenlinnassa eripituisia aikoja ennen poismuuttoa.

2.3 Tiedonkeruu, käsittely ja tulkinta

Tiedonkeruuta varten laadittiin kysely- ja haastattelurunko. Aineisto kerättiin puhelinhaastatteluina ja verkkotapaamisina. Haastattelijoille järjestettiin perehdytys haastattelujen toteuttamiseen, ja heitä ohjeistettiin selvityksen eettisistä käytännöistä.

Aineisto analysoitiin temaattisesti tunnistamalla vastauksista toistuvia teemoja, kokemuksia ja tulkintoja. Analyysissa kiinnitettiin erityistä huomiota työllistymisen ja toimeentulon edellytyksiin, asumisen ja arjen palveluiden toimivuuteen, kieleen, osallisuuteen ja yhteisöön kuulumisen kokemuksiin sekä poissulkemisen ilmiöihin. Lisäksi tarkasteltiin perheiden ja lasten hyvinvointiin sekä elämänlaatuun ja kaupunkiin kiinnittymiseen liittyviä kokemuksia.

Tuloksia tarkasteltiin myös sukupuolen, perheaseman ja Hämeenlinnassa vietetyn ajan perusteella mahdollisten ryhmäerojen tunnistamiseksi.

Selvityksen toteutuksessa noudatettiin Hämeenlinnan kaupungin tietosuojaohjeistusta ja tutkimuseettisiä periaatteita. Osallistujille kerrottiin aineistonkeruun tarkoitus, ja heidän suostumuksensa varmistettiin ennen haastattelua. Kaikki haastattelut käsiteltiin anonymisoituina. Raportissa yksittäisiä vastaajia ei esitetä tunnistettavalla tavalla, ja suoria lainauksia käytetään siten, ettei niitä voida yhdistää yksittäiseen henkilöön.

2.4 Aineiston tulkinnassa huomioitavaa

Selvityksen tuloksia tulkittaessa on huomioitava aineiston laadullinen luonne ja siihen liittyvät rajoitukset. Haastatteluaineisto tarjoaa arvokasta kokemustietoa poismuuton syistä ja pitovoiman kehittämiskohteista, mutta sen perusteella ei voida tehdä tilastollisesti yleistettäviä johtopäätöksiä kaikista Hämeenlinnasta poismuuttaneista kansainvälisistä asukkaista.

Haastateltavia oli yhteensä 42, mikä mahdollistaa kokemusten ja toistuvien teemojen tunnistamisen, mutta tuloksia ja prosenttilukuja tulee tarkastella suuntaa-antavina eikä yleistettävinä. Lisäksi lumipallo-otanta tavoittaa parhaiten henkilöitä, joilla on ollut yhteyksiä kaupungin palveluihin, monikielisiin työntekijöihin tai yhteisöjen verkostoihin. Tämän vuoksi kaikkein syrjäytyneimmät tai verkostojen ulkopuolella olevat henkilöt voivat jäädä aineistossa vähemmälle näkyvyydelle.

Haastattelijoina toimivat kaupungin omat monikieliset työntekijät, mikä vahvisti luottamusta, vuorovaikutusta ja osallistujien tavoittamista. Samalla on kuitenkin mahdollista, että osa kielteisistä kokemuksista jäi kertomatta tai vähemmälle painolle.

Nämä rajoitukset eivät vähennä selvityksen arvoa, mutta ne on hyvä huomioida tuloksia tarkasteltaessa. Selvitys tarjoaa suuntaa-antavaa tietoa pitovoimaan vaikuttavista ilmiöistä ja kehittämiskohteista Hämeenlinnassa.

3. Tulokset

3.1 Yleiskuva poismuuton ilmiöstä

Poismuutto Hämeenlinnasta ei aineiston perusteella näyttäydy yksittäisten elämäntilanteiden summana, vaan ilmiönä, johon kietoutuvat työ, kielitaito, sosiaaliset suhteet, palvelujen saavutettavuus, opiskelumahdollisuudet ja perhetilanteet. Haastatteluissa toistui ajatus siitä, että Hämeenlinna koettiin usein turvalliseksi, viihtyisäksi ja arjen kannalta toimivaksi kaupungiksi, mutta pitkän aikavälin mahdollisuudet oman elämän rakentamiseen näyttäytyivät monille rajallisina.

Eräs vastaaja kuvasi kokemustaan näin: “Pidin kaupungista, mutta minulla ei ollut täällä polkua eteenpäin. Ei töitä, ei verkostoja. Lopulta oli helpompi lähteä pääkaupunkiseudulle.” Monessa haastattelussa kiteytyi myös kokemus siitä, että vaikka kaupungissa oli mahdollista elää sujuvaa arkea, yhteisöön kiinnittyminen jäi epävarmaksi. Erään vastaajan sanoin: “Täällä on helppo elää, mutta vaikea kuulua.”

Ratkaisevaa ei ollut vain yksittäinen palvelu tai olosuhde, vaan se, syntyikö vastaajille Hämeenlinnaan uskottava polku työhön, opintoihin, verkostoihin ja tulevaisuuteen. Työpaikan, opiskelun tai vapaaehtoistoiminnan kautta syntyneet kontaktit näyttäytyivät erityisen merkittävinä, sillä ne vahvistivat kuulumisen tunnetta ja lisäsivät halua jäädä paikkakunnalle.

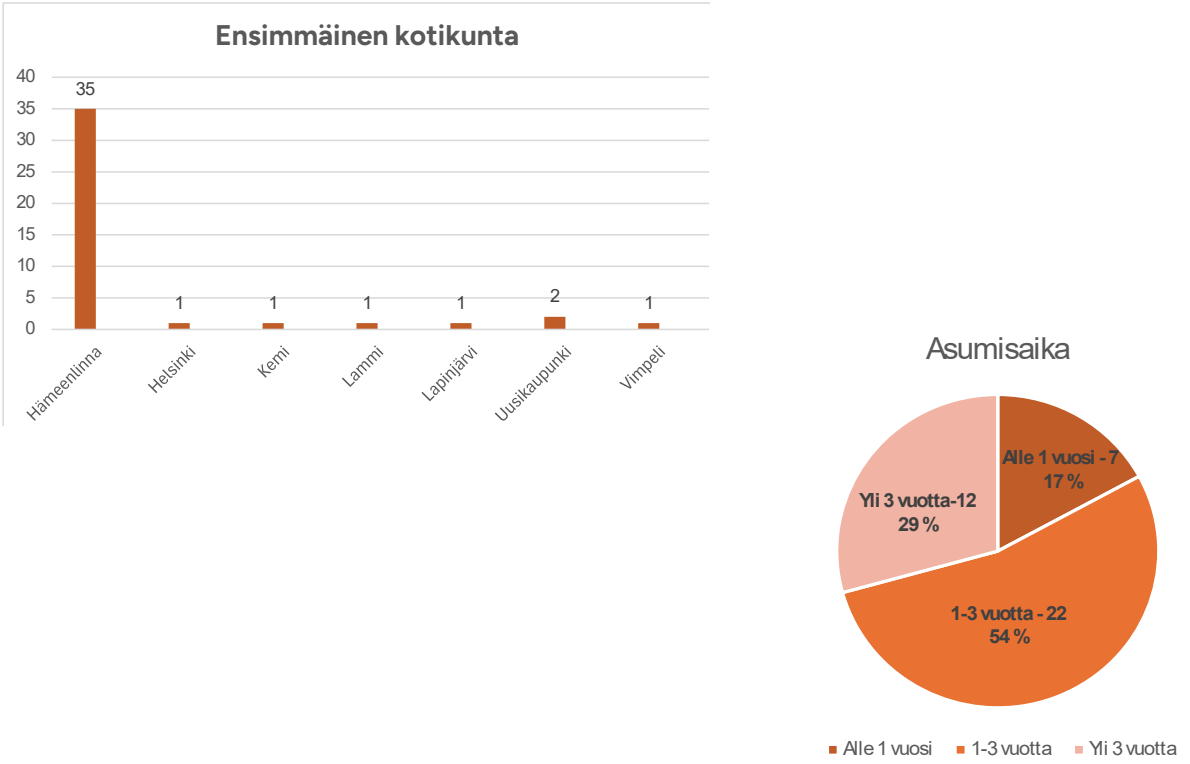

Kuvio 1 havainnollistaa, oliko Hämeenlinna vastaajille ensimmäinen kotikunta Suomessa ja kuinka pitkään he olivat asuneet kaupungissa ennen poismuuttoa. Kuvio tuo esiin kaksi selvityksen kannalta keskeistä havaintoa. Ensinnäkin Hämeenlinna oli merkittävälle osalle vastaajista ensimmäinen kotikunta Suomeen muuton jälkeen. Toiseksi aineisto viittaa siihen, että pitovoiman kannalta kriittinen vaihe sijoittuu ensimmäisiin asumisvuosiin, sillä moni vastaaja muutti pois jo verraten lyhyen asumisajan jälkeen.

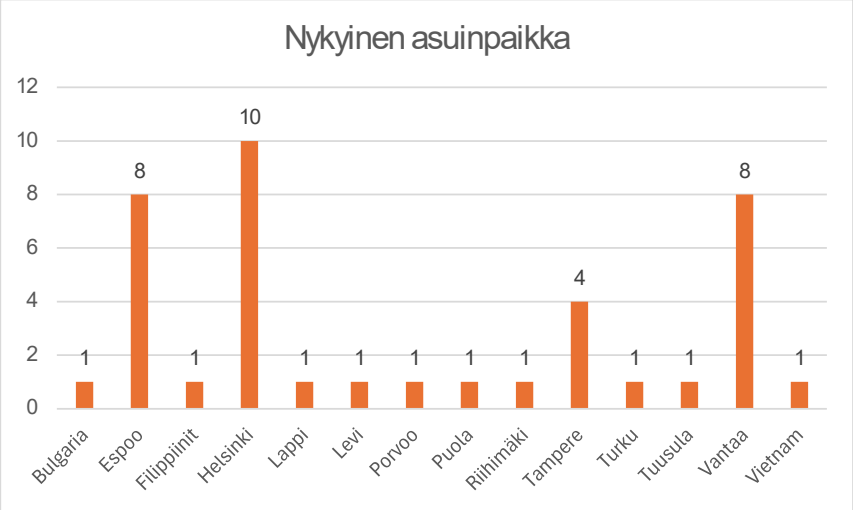

Kuvio 2 kuvaa sitä, missä vastaajat asuvat nykyisin. Poismuutto Hämeenlinnasta suuntautui erityisesti suuriin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin, kuten Helsinkiin, Vantaalle, Espooseen ja Tampereelle. Kuvio osoittaa, että poismuutto kohdistuu ennen kaikkea ympäristöihin, joissa työ-, opiskelu- ja verkostoitumismahdollisuudet koetaan laajemmiksi.

Aineisto viittaa siihen, että pitovoiman kannalta kriittinen vaihe sijoittuu ensimmäisiin asumisvuosiin. Hämeenlinna oli merkittävälle osalle vastaajista ensimmäinen kotikunta Suomessa, ja moni muutti pois jo verraten lyhyen asumisajan jälkeen. Poismuutto suuntautui erityisesti suuriin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin, kuten Helsinkiin, Vantaalle, Espooseen ja Tampereelle. Näissä ympäristöissä työ-, opiskelu- ja verkostoitumismahdollisuudet koettiin laajemmiksi.

Yleiskuvana aineisto osoittaa, että Hämeenlinna koetaan monella tavalla hyvänä kaupunkina, mutta erityisesti ensimmäisten asumisvuosien aikana kaikki pysyvän asettautumisen edellytykset eivät aina toteudu. Poismuutto ei tästä näkökulmasta ole vain menetys, vaan myös kehittämissignaali.

3.2 Työllisyys ja toimeentulo

Työllisyys ja toimeentulo nousivat aineistossa keskeisimmiksi poismuuttoon vaikuttaviksi tekijöiksi. Monen vastaajan kohdalla ratkaisevaa oli, löytyikö Hämeenlinnasta omaa koulutusta, osaamista tai elämäntilannetta vastaava työ tai realistinen polku työelämään. Selvityksen perusteella 81 prosenttia haastatelluista koki, etteivät paikalliset työmarkkinat vastanneet riittävästi heidän osaamistaan. Luku on suuntaa antava, mutta se vahvistaa aineistossa toistuvaa havaintoa siitä, että työllistyminen on pitovoiman kannalta keskeinen kysymys.

Erityisesti kansainväliset osaajat kuvasivat, että työnhaku vaikeutui, kun työtehtävät edellyttivät vahvaa suomen kielen taitoa. Tämä rajasi mahdollisuuksia myös silloin, kun hakijalla oli koulutusta ja aiempaa työkokemusta. Aineistossa nousevat esiin sekä korkeat kielivaatimukset että työmarkkinoiden rajallinen vastaanottavuus pitovoimaa heikentävinä tekijöinä.

Osa vastaajista muutti paikkakunnille, joissa työmahdollisuuksia koettiin olevan enemmän ja joissa englannin kielellä oli mahdollista työllistyä. Eräs vastaaja kuvasi tilannettaan seuraavasti: “Minulla oli maisterin tutkinto ja työkokemusta, mutta täällä oli vaikea löytää työtä ilman suomea. Lopulta löysin työpaikan Tampereelta ja muutin sinne.” Toinen kertoi: “Oli vaikea löytää Hämeenlinnasta työpaikkaa ilman suomen kielen taitoa, ja myös kielikurssille pääseminen oli hankalaa. Löysin Vantaalta työpaikan ja muutin heti sinne.”

Näissä kuvauksissa poismuutto ei näyttäydy vain yksittäisen työpaikan vaihtona, vaan ratkaisuna tilanteessa, jossa oma osaaminen, kielitaito ja paikalliset mahdollisuudet eivät kohtaa.

Haaste ei liittynyt vain avoimien työpaikkojen määrään, vaan myös siihen, kuinka hyvin paikalliset työmarkkinat vastasivat vastaajien osaamista ja kuinka saavutettavia työllistymisen polut käytännössä olivat. Työn puuttuminen tai sen epävarmuus heikensi kokemusta siitä, että Hämeenlinnassa olisi mahdollista rakentaa pitkäjänteisesti omaa tulevaisuutta.

Työllisyyteen liittyvät haasteet näyttäytyivät eri tavoin eri elämäntilanteissa. Nuorten kohdalla poismuuttoa selittivät usein opiskelu- ja uramahdollisuudet. Kansainvälisten osaajien kohdalla korostui osaamista vastaavan työn puute. Kotivanhempien ja hoitovapaalla olevien kohdalla taas yhteys työelämään saattoi katketa pitkäksi aikaa.

Työelämään palaamista vaikeuttivat kielitaidon puute, verkostojen vähäisyys sekä rajallinen tieto koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista. Kyse ei ollut vain työpaikan puuttumisesta, vaan siitä, että yhteys työelämään ja omaan tulevaisuuteen heikkeni laajemmin.

3.3 Kieli, verkostot ja yhteisöön kuuluminen

Kieli, sosiaaliset verkostot ja yhteisöön kuulumisen kokemus muodostivat aineistossa toisiinsa kietoutuvan kokonaisuuden, joka vaikutti merkittävästi siihen, koettiinko Hämeenlinna paikkana, johon oli mahdollista jäädä pysyvästi. Kyse ei ollut vain suomen kielen taidosta sinänsä, vaan siitä, miten kieli kytkeytyi työnhakuun, opiskeluun, palvelujen käyttöön, sosiaalisiin suhteisiin ja arjen osallisuuteen.

Moni vastaaja kuvasi, että suomen kielen taitovaatimukset rajoittivat työllistymismahdollisuuksia, vaikka muuta osaamista ja koulutusta olisi ollut. Samalla kielen oppimisen mahdollisuudet eivät aina näyttäytyneet riittävinä tai oikea-aikaisina. Kieli näyttäytyi tällöin paitsi yksilöllisenä osaamiskysymyksenä myös rakenteellisena rajana, joka sulki pois työstä, hidasti etenemistä ja heikensi kokemusta siitä, että paikkakunnalla voisi rakentaa tulevaisuutta. Eräs vastaaja tiivisti kokemuksensa näin: “Oli todella vaikea löytää työpaikkaa ilman suomen kielen taitoa.”

Kielen merkitys ulottui kuitenkin työelämää laajemmalle. Heikko kielitaito vaikeutti myös palvelujen käyttöä, asiointia ja sosiaalisten suhteiden muodostumista. Kun arki rakentui pitkälti oman kieliryhmän tai lähimpien tuttujen varaan, paikalliseen yhteisöön kiinnittyminen jäi helposti ohueksi. Hämeenlinna saatettiin tällöin kokea turvallisena ja toimivana paikkana, mutta samalla paikkana, jossa laajempaan sosiaaliseen ympäristöön pääseminen oli vaikeaa.

Sosiaalisten verkostojen merkitys korostui aineistossa vahvasti. Monelle vastaajalle ratkaisevaa ei ollut ainoastaan työpaikan tai opiskelupaikan olemassaolo, vaan se, syntyikö paikkakunnalle ihmissuhteita, vertaistukea ja yhteyksiä, jotka loivat kokemusta kuulumisesta. Työ, opiskelu ja harrastukset näyttäytyivät tässä suhteessa tärkeinä väylinä. Jos verkostoja ei syntynyt, arki saattoi jäädä yksinäiseksi ja irralliseksi. Eräs vastaaja kuvasi tilannettaan suoraan: “Hämeenlinnassa olin yksinäinen ja tarvitsin hieman apua arkielämässä, minulla ei ole ollut ystäviä tai verkostoja Hämeenlinnassa.”

Kuulumisen kokemukseen vaikuttivat myös kohtaamiset paikallisten ihmisten, viranomaisten, opettajien ja työnantajien kanssa. Osa vastaajista kuvasi kannustavia ja myönteisiä kokemuksia, mutta aineistossa tuli esiin myös tilanteita, joissa vastaaja oli kokenut vähättelyä, ulossulkemista tai syrjintää. Syrjintäkokemukset liittyivät esimerkiksi kouluun, työelämään, julkisiin tiloihin ja arjen kohtaamisiin. Joissakin tapauksissa ne jäivät yksittäisiksi, mutta osassa vastauksista ne liittyivät laajempaan tunteeseen siitä, ettei vastaajaa nähty tasavertaisena tai että hänen mahdollisuuksiaan rajattiin ennakko-oletusten perusteella. Tällaiset kokemukset heikensivät sekä luottamusta ympäristöön että halua jäädä paikkakunnalle.

Kieli, verkostot ja kuulumisen kysymykset eivät ole irrallisia työllisyydestä tai palveluista. Ne rakentuvat niiden rinnalla. Mahdollisuus oppia kieltä, käyttää sitä arjessa, löytää sosiaalisia suhteita ja tulla kohdatuksi tasavertaisesti vahvistaa kiinnittymistä paikkakuntaan. Näiden tekijöiden puute voi vastaavasti lisätä kokemusta ulkopuolisuudesta, vaikka muut arjen olosuhteet olisivat kunnossa.

3.4 Palvelut, arjen sujuvuus ja asuminen

Palvelujärjestelmän selkeys, asumisen edellytykset ja arjen käytännön sujuvuus vaikuttivat siihen, koettiinko Hämeenlinna paikkana, jossa pysyvä elämä oli mahdollista. Nämä teemat eivät näyttäytyneet aineistossa irrallisina käytännön kysymyksinä, vaan osana laajempaa kokemusta siitä, kuinka helposti arki oli hallittavissa ja kuinka johdonmukaisesti palvelujärjestelmä tuki eri elämäntilanteissa.

Asumisen ja arjen palvelujen osalta Hämeenlinna sai monilta osin myönteistä palautetta. Kaupunkia kuvattiin mittakaavaltaan hallittavaksi ja arjen kannalta toimivaksi. Tämä muodosti tärkeän perustan kiinnittymiselle, mutta ei aineiston perusteella yksin riittänyt pysyvään asettautumiseen. Arjen sujuvuuden rinnalle tarvittiin selkeitä jatkopolkuja työhön, palveluihin, koulutukseen ja yhteisöön.

Myönteisten kokemusten rinnalla aineistossa tuli esiin palvelujärjestelmän epäselvyyteen ja ohjauksen katkonaisuuteen liittyviä ongelmia. Osa vastaajista koki epävarmuutta siitä, mistä tukea on mahdollista saada eri elämäntilanteissa ja miten palvelupolku jatkuu esimerkiksi kotoutumisajan tai työllisyyspalveluihin kuulumisen päätyttyä. Yksi vastaaja kiteytti kokemuksensa näin: “En tiedä minne mennä, jos en enää kuulu työllisyyspalveluihin.” Aineistossa korostui tarve selkeämmälle palvelukokonaisuudelle, jossa ohjaus, kielikoulutus ja työnhaun tuki liittyvät nykyistä johdonmukaisemmin toisiinsa.

Asumiseen liittyvissä kokemuksissa näkyi sekä arjen toimivuus että haavoittuvuus. Osa vastaajista piti asumista Hämeenlinnassa sujuvana ja kaupungin mittakaavaa sopivana, mutta vuokra-asuntojen saatavuudessa, vuokramarkkinoiden käytännöissä ja asenteissa koettiin ongelmia. Aineistossa tuli esiin myös syrjintäkokemuksia vuokramarkkinoilla. Yksi vastaaja kuvasi tilannetta näin: “Vuokranantaja perui asuntonäytön, kun kuuli, että olemme ulkomaalaisia.” Tällaiset kokemukset heikensivät luottamusta siihen, että paikkakunnalla olisi mahdollista rakentaa vakaata arkea yhdenvertaisesti.

Aineistossa nousi esiin myös tarve monikieliselle ja selkokieliselle viestinnälle. Palvelujen saavutettavuus ei tarkoita vain sitä, että palveluja on olemassa, vaan myös sitä, että asukas ymmärtää, mihin hänellä on oikeus, mistä apua saa ja miten palvelupolku etenee.

Palvelut, asuminen ja arjen sujuvuus vahvistavat pitovoimaa erityisesti silloin, kun ne muodostavat selkeän ja jatkuvan kokonaisuuden. Kun palvelujärjestelmä on ymmärrettävä, asuminen koetaan turvalliseksi ja arki rakentuu ilman jatkuvaa epävarmuutta, myös paikkakuntaan kiinnittyminen vahvistuu. Palvelujen epäselvyys, ohjauksen katkokset ja asumiseen liittyvä epävarmuus voivat puolestaan lisätä poismuuton todennäköisyyttä silloinkin, kun kaupungissa on monia muita vahvuuksia.

3.5 Perhe, lapset ja elämänvaihe

Perheiden poismuuttopäätöksissä korostui nykyhetken arjen lisäksi arvio lasten ja koko perheen tulevista mahdollisuuksista. Hämeenlinnaa pidettiin monin tavoin hyvänä paikkana lapsiperheille, ja kaupungin rauhallisuus, luonnonläheisyys ja lasten arjen sujuvuus nousivat aineistossa esiin vahvuuksina. Nämä tekijät eivät kuitenkaan aina riittäneet kannattelemaan pidempää asettautumista, jos perhe ei nähnyt paikkakunnalla riittäviä koulutuspolkuja, palveluja, liikenneyhteyksiä tai tukiverkostoja.

Aineistossa esiin noussut toive englanninkielisestä opetuksesta tai kansainvälisestä koulusta kuvaa tätä pidemmän aikavälin harkintaa. Osa perheistä arvioi poismuuttoa lasten koulutuksen ja nuorten etenemismahdollisuuksien näkökulmasta. Jos vaihtoehtoja ei koettu olevan riittävästi, muutto suurempaan kaupunkiin alkoi näyttäytyä perusteltuna ratkaisuna.

Elämänvaihe vaikutti myös siihen, miten vastaajat arvioivat mahdollisuuksiaan jäädä Hämeenlinnaan. Kotivanhempien ja hoitovapaalla olevien kohdalla arki saattoi rakentua tilanteessa, jossa yhteys työelämään, koulutukseen ja paikallisiin verkostoihin oli heikko. Kyse ei ollut vain yksittäisestä palvelutarpeesta, vaan siitä, että oma tulevaisuus paikkakunnalla alkoi näyttäytyä epävarmana.

Sukupuolen perusteella tarkasteltuna aineistossa näkyi, että kotivanhempien ja hoitovapaalla olevien ryhmässä korostuivat naiset. Heidän kohdallaan työllistymispolut katkeivat useammin ja pitkäksi aikaa, ja palvelujärjestelmä tunnisti heidän tilanteensa heikommin kuin aktiivisesti työnhakevien. Tämä havainto on pitovoiman kannalta tärkeä, sillä se osoittaa, että yleiset työllisyys- ja kotoutumispalvelut eivät välttämättä tavoita kaikkia elämäntilanteita yhdenvertaisesti.

Useissa vastauksissa perheiden arkea heikensi myös sosiaalisten verkostojen puute. Ystävien, sukulaisten ja vertaistuen vähäisyys teki arjesta raskaampaa etenkin silloin, kun perheellä ei ollut ympärillään omaa tukiverkostoa. Osa vastaajista muutti kaupunkeihin, joissa oli enemmän oman kieli- tai kulttuuritaustan yhteisöjä. Perheen hyvinvointi ei rakentunut vain palvelujen varaan, vaan myös siitä, löytyikö ympäriltä yhteisöä, apua ja arjessa kannattelevia ihmissuhteita.

3.6 Yhteenveto poismuuton työntövoimista ja pitovoiman kehittämiskohteista

Selvityksen perusteella poismuutto Hämeenlinnasta ei selity yhdellä yksittäisellä tekijällä, vaan useiden toisiinsa kietoutuvien olosuhteiden ja kokemusten kokonaisuudella. Aineistossa korostuivat erityisesti työllisyyteen, toimeentuloon, kielitaitoon, sosiaalisiin verkostoihin, palvelujen toimivuuteen sekä perheiden arkeen liittyvät kysymykset.

Vahvimmat työntövoimat liittyivät siihen, löytyikö Hämeenlinnasta realistinen polku työhön, opintoihin ja omaa elämäntilannetta vastaavaan tulevaisuuteen. Erityisesti paikallisten työmarkkinoiden rajallisuus, korkeat kielivaatimukset, osaamista vastaavien mahdollisuuksien puute sekä epävarmuus jatkopoluista lisäsivät halua muuttaa pois.

Kieleen, verkostoihin ja yhteisöön kuulumiseen liittyvät kokemukset osoittautuivat keskeisiksi pitovoiman kannalta. Puutteellinen suomen kielen taito vaikeutti työnhakua, palvelujen käyttöä ja uusien suhteiden muodostumista. Verkostojen puute ja yksinäisyys vahvistivat kokemusta siitä, ettei paikkakunnalle ollut helppo kiinnittyä pysyvästi.

Palveluihin, asumiseen ja arjen sujuvuuteen liittyvät havainnot osoittavat, että pitovoima ei rakennu vain palvelujen olemassaolosta, vaan myös niiden selkeydestä, jatkuvuudesta ja saavutettavuudesta. Toisaalta turvallisuus, kaupungin inhimillinen mittakaava ja toimiva arki vahvistivat myönteisiä kokemuksia Hämeenlinnasta. Perheiden ja eri elämäntilanteiden näkökulmasta tärkeää oli myös se, millaisia koulutuspolkuja, tukiverkkoja ja tulevaisuuden mahdollisuuksia vastaajat näkivät itselleen ja perheelleen.

Kokonaisuutena aineisto osoittaa, että Hämeenlinnalla on useita tunnistettuja vahvuuksia, mutta ne eivät yksin riitä ehkäisemään poismuuttoa, jos niiden rinnalle ei muodostu uskottavia jatkopolkuja työhön, opiskeluun, osallisuuteen ja yhteisöön kuulumiseen. Poismuutto ei ole vain kuvaus menetyksestä, vaan myös tärkeä viesti siitä, mihin pitovoiman kehittämisessä on syytä kiinnittää huomiota.

Poismuuttoa lisäävät tekijät	Pitovoimaa vahvistavat tekijät
Työn puute tai osaamista vastaavan työpuute	Työ- ja koulutuspolut
Korkeat kielivaatimukset ilman riittävää tukea	Kielituki osana arkea, työtä ja opiskelua
Verkostojen puute ja yksinäisyys	Yhteisöllisyys ja kohtaamispaikat
Epäselvät palvelut ja ohjauksen katkokset	Selkeä ja jatkuva palveluohjaus
Epävarmuus tulevaisuudesta paikkakunnalla	Kuulumisen kokemus ja paikallinen tulevaisuus

4. Johtopäätökset ja suositukset

4.1 Keskeiset johtopäätökset

Selvityksen perusteella Hämeenlinnan pitovoima ei rakennu yhden yksittäisen tekijän varaan, vaan useiden toisiinsa kytkeytyvien kokemusten ja rakenteiden kokonaisuudesta. Poismuuton taustalla eivät vaikuta vain työ, opiskelu tai perhesyyt erillisinä kysymyksinä, vaan niiden rinnalla myös kielitaito, palvelujen saavutettavuus, sosiaaliset verkostot ja kokemus kuulumisesta.

> *”Pitovoima näyttäytyy kokonaisuutena, jossa yhden osa-alueen haasteet vahvistavat helposti toisten heikkouksia.”*

Ensimmäinen keskeinen johtopäätös on, että työllisyys on pitovoiman ydin. Työllistyminen nousi selvityksessä tärkeimmäksi yksittäiseksi poismuuttoa selittäväksi tekijäksi. Vastaajien kokemuksissa ratkaisevaa oli, löytyikö Hämeenlinnasta omaa osaamista vastaava työ tai realistinen polku työelämään. Pitovoiman vahvistaminen edellyttää erityisesti työelämä- ja koulutuspolkujen kehittämistä, työnantajayhteistyötä sekä kielitukeen kytkeytyviä työllistymisen ratkaisuja.

Toinen johtopäätös on, että kielitaito ja yhteisöllisyys kulkevat yhdessä. Kieli ei näyttäydy vain yksilön taitona, vaan väylänä työhön, palveluihin, sosiaalisiin suhteisiin ja osallisuuteen. Verkostojen puute, yksinäisyys ja heikot mahdollisuudet käyttää kieltä arjen vuorovaikutuksessa heikensivät kiinnittymistä ja lisäsivät poismuuton todennäköisyyttä. Pitovoiman näkökulmasta kielen oppimista on tuettava nykyistä vahvemmin osana yhteisöllisiä arjen ympäristöjä.

Kolmas johtopäätös liittyy palvelujen selkeyteen ja jatkuvuuteen. Palvelujärjestelmän epäselvyys, ohjauksen katkokset ja epävarmuus jatkopoluista heikensivät kokemusta siitä, että Hämeenlinnassa olisi mahdollista rakentaa vakaata elämää. Erityisesti siirtymävaiheet, kuten kotoutumisajan päättyminen, näyttäytyivät kriittisinä. Pitovoimaa voidaan vahvistaa selkeämmillä, johdonmukaisemmilla ja monikielisesti saavutettavilla palvelupoluilla.

Neljäs johtopäätös on, että kuulumisen kokemus on hyvinvoinnin ja pysyvyyden perusta. Vaikka Hämeenlinna koettiin aineistossa monin tavoin turvalliseksi, rauhalliseksi ja perheystävälliseksi kaupungiksi, nämä vahvuudet eivät yksin riittäneet sitouttamaan asukkaita pysyvästi, jos sosiaalisen ja ammatillisen kiinnittymisen rakentaminen paikkakunnalle oli vaikeaa. Pitovoiman kannalta ratkaisevaa on, syntyykö asukkaalle tunne siitä, että hänellä on paikallinen tulevaisuus, verkostoja ja mahdollisuus tulla kohdatuksi tasavertaisena.

Viides johtopäätös on, että pitovoiman vahvistaminen edellyttää pitkäjänteistä yhteistyötä ja tiedolla johtamista. Pitovoimaa ei rakenneta yksittäisillä projekteilla, vaan pysyvillä rakenteilla, joissa kaupungin palvelut, oppilaitokset, työnantajat, järjestöt ja yhteisöt toimivat samaan suuntaan. Samalla tarvitaan järjestelmällistä seurantaa, jotta voidaan arvioida, miten poismuuton syyt, pysyvyyden kokemukset ja kehittämistoimien vaikutukset muuttuvat ajan myötä.

Kokonaisuutena selvitys osoittaa, että Hämeenlinnalla on tunnistettuja vahvuuksia, mutta pitovoiman vahvistaminen edellyttää nykyistä vahvempaa kykyä muuttaa hyvä arki pysyväksi kiinnittymiseksi.

4.2 Pitovoiman kehittämisen painopisteet

Kehittämistoimet etenevät vaihettain ja tukevat toisiaan kohti vahvempaa kiinnittymistä Hämeenlinnaan

Ensimmäinen painopiste liittyy työhön ja koulutukseen kiinnittymiseen. Työllistyminen, osaamista vastaavat työmahdollisuudet ja jatko-opintojen saavutettavuus vaikuttavat voimakkaasti siihen, jäädäänkö Hämeenlinnaan vai muutetaanko pois. Kaupungin kannattaa kohdistaa kehittämistä erityisesti niihin rakenteisiin ja yhteistyömalleihin, jotka vahvistavat työ- ja koulutuspolkuja sekä helpottavat siirtymiä koulutuksesta työelämään.

Toinen painopiste on oikea-aikainen kieli- ja palvelutuki erityisesti ensimmäisinä asumisvuosina. Juuri alkuvaihe on pitovoiman kannalta kriittinen, sillä silloin rakentuvat kokemukset suunnasta, mahdollisuuksista, tuesta ja kuulumisesta. Alkuvaiheen ohjaus, koulutuksen ja osaamisen kartoitus, saavutettava kielituki sekä varhaiset yhteydet työelämään muodostavat pitovoiman kehittämisessä keskeisen kokonaisuuden.

Kolmas painopiste liittyy yhteisöllisyyteen, verkostoihin ja kuulumisen kokemukseen. Pelkkä toimiva arki ei vielä riitä pysyvän kiinnittymisen rakentumiseen, jos asukkaalle ei synny suhteita, osallisuuden kokemuksia ja tunnetta siitä, että hän kuuluu paikkakunnalle. Pitovoiman kehittämisessä on tärkeää vahvistaa rakenteita ja toimintatapoja, jotka tukevat sosiaalisten verkostojen syntymistä, matalan kynnyksen osallistumista sekä kohtaamisia eri väestöryhmien välillä.

Neljäs painopiste liittyy perheiden ja eri elämäntilanteissa olevien asukkaiden huomioimiseen. Pitovoimaa ei voida vahvistaa yhdellä yleisellä ratkaisulla, koska tarpeet vaihtelevat elämäntilanteen mukaan. Lapsiperheiden kohdalla korostuvat arjen palvelut, koulutuspolut ja turvallinen kasvuympäristö, kun taas kotivanhempien, opiskelijoiden ja työnhakijoiden kohdalla painottuvat erilaiset palvelu- ja osallisuustarpeet.

Viides painopiste kohdistuu palvelujen selkeyteen, jatkuvuuteen ja yhteensovittamiseen. Asukkaan näkökulmasta pitovoimaa vahvistaa palvelujärjestelmä, joka on ymmärrettävä, saavutettava ja ennakoitava. Kehittämisessä on tärkeää kiinnittää huomiota erityisesti siirtymävaiheisiin, joissa riski palvelujen katkeamiseen tai tiedon puutteeseen on suuri.

Pitovoiman kehittämisen kannalta olennaista on, että kaupunki ei tarkastele asiaa vain omien palvelujensa näkökulmasta. Vaikuttavimmat ratkaisut syntyvät yhteistyössä työnantajien, oppilaitosten, järjestöjen ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Erityisen tärkeää on ottaa kansainväliset asukkaat mukaan omien palveluidensa kehittämiseen.

Kokonaisuutena pitovoiman kehittämisen painopisteet tiivistyvät kolmeen kysymykseen: miten asukkaalle syntyy mahdollisuus työhön tai opiskeluun, miten hän löytää oman paikkansa yhteisössä ja miten palvelut tukevat tätä prosessia oikeaan aikaan.

4.3 Toimenpidesuositukset

Haastatteluissa tunnistetut työntövoimat osoittavat, että pitovoimaa voidaan vahvistaa ennen kaikkea niillä toimilla, jotka vähentävät epävarmuutta ja vahvistavat asukkaan kokemusta siitä, että Hämeenlinnassa on mahdollista rakentaa tulevaisuutta.

1. Vahvistetaan työelämä- ja koulutuspolkuja kansainvälisille asukkaille
Pitovoiman kannalta keskeistä on, että Hämeenlinnassa on nykyistä selkeämpiä ja saavutettavampia reittejä työhön, osaamista vastaaviin tehtäviin ja jatko-opintoihin. Tämä edellyttää tiiviimpää yhteistyötä kaupungin, oppilaitosten ja työnantajien välillä sekä käytännönläheisiä ratkaisuja, jotka yhdistävät kielitaidon kehittämisen, työnhaun tuen ja työelämäkontaktit. Erityistä huomiota on syytä kiinnittää siihen, että myös korkeasti koulutetuille kansainvälisille osaajille muodostuu uskottavia urapolkuja paikkakunnalle.

2. Kehitetään kielitukea osana arkea, työtä ja osallisuutta
Kielituki on tärkeää nähdä laajempana kokonaisuutena kuin vain erillisinä kielikursseina. Pitovoiman näkökulmasta olennaista on, että suomen kielen oppiminen kytkeytyy arjen tilanteisiin, työelämään, opiskeluun ja sosiaalisiin verkostoihin. Kaupungin kannattaa vahvistaa matalan kynnyksen mahdollisuuksia oppia kieltä sekä lisätä sellaisia toimintamuotoja, joissa kieli, osallisuus ja käytännön tekeminen yhdistyvät.

3. Selkeytetään palvelupolkuja ja vahvistetaan ohjauksen jatkuvuutta
Vastaajien kokemuksissa korostui tarve ymmärrettävämmälle ja johdonmukaisemmalle palvelujärjestelmälle. Kaupungin tulisi kehittää palveluohjausta niin, että asukkaalla on eri elämäntilanteissa selkeä käsitys siitä, mistä tukea saa ja miten palvelupolku jatkuu. Erityisen tärkeitä ovat siirtymävaiheet, joissa aiempi palvelu tai oikeus tukeen päättyy. Monikielinen, selkeä ja oikea-aikainen viestintä vahvistaa sekä arjen hallintaa että luottamusta palveluihin.

4. Tuetaan sosiaalisten verkostojen syntymistä ja kuulumisen kokemusta
Pitovoima ei vahvistu yksin palvelujen avulla, vaan myös sillä, syntyykö asukkaalle yhteyksiä paikalliseen yhteisöön. Kaupungin kannattaa tukea sellaisia toimintatapoja, jotka edistävät kohtaamisia, harrastuksiin osallistumista, vertaistukea ja yhteisöllisyyttä. Työn, opiskelun ja vapaa-ajan verkostot ovat keskeisiä myös siksi, että ne vahvistavat kokemusta siitä, että paikkakunnalla on oma paikka ja tulevaisuus.

5. Huomioidaan paremmin eri elämäntilanteet ja perheiden tarpeet
Pitovoimaa vahvistavat ratkaisut eivät ole samoja kaikille. Lapsiperheiden, kotivanhempien, opiskelijoiden, työnhakijoiden ja jo työelämässä olevien tarpeet eroavat toisistaan. Siksi palvelujen ja tukitoimien kehittämisessä on tärkeää huomioida elämäntilanteiden erilaisuus. Erityisesti lapsiperheiden arkea tukevat palvelut, koulutuspolut, varhaiskasvatuksen saavutettavuus sekä vanhempien osallisuutta tukevat ratkaisut ovat tärkeitä pysyvän asettautumisen näkökulmasta.

6. Kohdistetaan toimenpiteitä erityisesti ensimmäisiin asumisvuosiin
Selvityksen perusteella ensimmäiset vuodet ovat pitovoiman kannalta kriittisiä. Tämän vuoksi kaupungin on tarkoituksenmukaista suunnata tukea erityisesti alkuvaiheen asettautumiseen, varhaisiin työ- ja koulutuspolkuihin, palveluohjaukseen ja verkostojen rakentumiseen. Mitä aikaisemmin asukkaalle muodostuu kokemus suunnasta, tuesta ja kuulumisesta, sitä vahvemmaksi myös mahdollisuus jäädä paikkakunnalle muodostuu.

7. Vahvistetaan työnantajien ja muiden kumppaneiden roolia pitovoiman rakentajina
Kaupungin omat palvelut eivät yksin ratkaise pitovoimaa. Tarvitaan myös työnantajien, oppilaitosten, järjestöjen ja yhteisöjen sitoutumista siihen, että kansainvälisille asukkaille avautuu todellisia mahdollisuuksia työllistyä, opiskella, osallistua ja kiinnittyä paikkakunnalle. Kaupungin roolina on rakentaa yhteistyötä, madaltaa kynnystä ja tukea toimintamalleja, jotka lisäävät osallisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia.

5. Lopuksi

Miten kaupungista rakennetaan paikka, jossa yhä useampi voi nähdä oman tulevaisuutensa.

Pitovoiman vahvistaminen edellyttää sekä pitkäjänteistä kehittämistä että selkeää priorisointia. Kaikkia tunnistettuja kehittämistarpeita ei voida ratkaista samanaikaisesti, joten on tärkeää tunnistaa ne painopisteet, joilla voidaan vaikuttaa sekä poismuuton keskeisiin syihin että asukkaiden pysyvään kiinnittymiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Haastattelujen perusteella Hämeenlinnalla on vahva perusta pitovoiman rakentamiseen. Vastaajien kokemuksissa kaupunki näyttäytyi turvallisena, rauhallisena ja perheystävällisenä ympäristönä, jossa arki voi monin tavoin toimia hyvin. Luonto, kaupungin inhimillinen mittakaava, palvelujen saavutettavuus ja erilaiset kohtaamispaikat ovat vahvuuksia, jotka luovat hyvät edellytykset pysyvälle asettautumiselle. Keskisuuren kaupungin etuna voi juuri tästä syystä olla mahdollisuus tarjota sujuvaa arkea, läheisyyttä ja yhteisöllisyyttä tavalla, joka tukee kiinnittymistä.

Haastateltavien kokemukset osoittavat kuitenkin myös, että nämä vahvuudet eivät yksin riitä, jos niiden rinnalle ei muodostu uskottavia polkuja työhön, opiskeluun, osallisuuteen ja tulevaisuuteen. Poismuutto ei useimmiten näyttäytynyt tyytymättömyytenä Hämeenlinnaan sinänsä, vaan seurauksena siitä, että paremmat mahdollisuudet näyttäytyivät muualla saavutettavampina. Tästä näkökulmasta poismuutto toimii kaupungille tärkeänä kehittämissignaalina: se osoittaa, missä kohdin arjen vahvuudet eivät vielä muutu pysyväksi kiinnittymiseksi.

Vastaajien näkökulmasta merkittävää on myös se, että Hämeenlinna näyttäytyi edelleen mahdollisena paikkana elää. Useat haastatellut kuvasivat, että muutto takaisin voisi olla mahdollista, jos erityisesti työmahdollisuudet, palvelujen toimivuus ja osallisuuden edellytykset vahvistuisivat. Tämä kertoo siitä, että pitovoiman vahvistamisessa ei ole kyse vain poismuuton vähentämisestä, vaan todellisesta mahdollisuudesta rakentaa Hämeenlinnasta entistä vahvempi kansainvälinen ja pitovoimainen kaupunki.

Kehittämisen suunta on jo tunnistettavissa. Työllistymisen, opiskelupolkujen, osallisuuden, palvelujen saavutettavuuden ja perheiden arjen tukeminen muodostavat kokonaisuuden, jonka varaan pitovoimaa voidaan vahvistaa. Työ ei kuitenkaan pääty tähän raporttiin, vaan edellyttää jatkuvaa seurantaa, yhteistyötä ja kykyä muuttaa haastatteluissa tunnistetut työntövoimat konkreettisiksi ratkaisuiksi.

Hämeenlinnan näkökulmasta kysymys ei lopulta ole vain siitä, miten poismuuttoa vähennetään, vaan siitä, miten kaupungista rakennetaan paikka, jossa yhä useampi voi nähdä oman tulevaisuutensa. Tässä työssä tarvitaan rohkeutta tunnistaa kehittämiskohteet, myönteistä kykyä nähdä kaupungin omat vahvuudet ja ennen kaikkea yhdessä tekemistä. Näiden varaan voi rakentua kaupunki, joka ei ainoastaan houkuttele uusia asukkaita, vaan myös onnistuu saamaan heidät jäämään.

Yhdessä kohti pitovoimaisempaa kansainvälistä Hämeenlinna

Tämä selvitys on tehty Hämeenlinnan kaupungin monikielisen ja kansainvälisen tiimin yhteistyönä. Lämmin kiitos kaikille haastatelluille, jotka jakoivat kokemuksiaan, näkemyksiään ja kehittämisehdotuksiaan. Kiitämme myös kaikkia työntekijöitä, jotka osallistuivat selvityksen toteuttamiseen ja mahdollistivat sen omalla kielitaidollaan, osaamisellaan ja sitoutumisellaan.

Toivomme, että tämä työ tukee Hämeenlinnan kehittämistä kaupunkina, jossa yhä useampi voi rakentaa hyvää arkea, löytää paikkansa ja nähdä oman tulevaisuutensa. Toivomme myös, että Hämeenlinna voi olla tulevaisuudessa yhä useammalle paikka, johon on mahdollista jäädä – ja johon myös poismuuttaneet voivat halutessaan palata.

HÄMEENLINNA

Hämeenlinnan kaupunki
Wetterhoffinkatu 2
13100 Hämeenlinna
www.hameenlinna.fi